

„Egy bonyolult parti kellős közepén...”

[1]

Keresztesi József: Medvevár, JESZ

Keresztesi József elgondolkodtató darabja a PTE Jubileum 650-es ünnepi programsorozatára, a JESZ felkérésére készült. Ösbemutatója a Pécsi Püspöki Palota kertjében volt /2017. 08. 31./, a Janus Egyetemi Színház társulatának előadásában.

A szín egyik oldalán kempingszékek, kempingasztal, rajta táskarádió, valami popzenét sugároz éppen, odébb függőágy, mögötte tusoló a tisztálkodás céljaira, kissé odébb kávéfőző gázipalackkal, később egy kempingbicikli is előkerül. Nagy tábori sátor a másik oldalon, ha nem is díszes, de jobb kivitelűnek látszik, középen pedig fénysín /szimpla út?, a felemelkedést jelzi?/, valószínűleg messziről jön, és messzire vezet. Megvan itt minden, ami, ha nem is fényűző körülmények között, átmeneti tartózkodást legalábbis, lehetővé tesz. Igen, Zágráb mellett vagyunk, Medvevárban, ahová a történelmi tényeknek megfelelően nem régen érkezett, futott, menekült! a volt pécsi püspök, Mátyás király volt kancellárja, Janus Pannonius. Tudvalévő, hogy a menekülés oka a kegyvesztettség. Janus egy, a király hódító politikáját bíráló, támadó főúri összeesküvésben vett részt, s így joggal tarthat az uralkodó haragjától, bosszújától. Úgy gondolta, nincs más választása, mint gyenge szervezetével, egészségével dacolva útra kelni - ennek az útnak alighanem csak állomása Medvevár - remélhetőleg, valószínűsíthetően a legjobb megoldás mint cél Itália lenne: csak sors bona, nihil aliud.

Ezen az állomáshelyen azonban olyan dolgok történnek, amelyeket előre látni nemigen lehetett. Már maga a főt jelzett környezet, egyszerűbben: színpadkép /Kuti Letícia munkája/ az első pillanatban, de később is hatást keltően, termékeny disszonanciákat adagolva sejteti, hogy a térhez és időhöz kötöttség pontszerűen nem igazán láncolható le. A terekhez és

időkhöz kötöttség változatokban jelenhet meg, mozgékonyan, ugyanakkor konkrétan, valóságosan.

A fenti háttérrel erősen vegyes összetételű társaság jött itt össze, Medvevárbán. Egyenesen a mitológiából került ide a Múzsza, és különös, hogy mind a kilenc egyetlen alakban. Az isteni hírnök, lélekvezető Mercurius, és Phoebus a napisten is itt van, aztán Castor és Pollux a két elválaszthatatlan testvér, továbbá daimonok. A földiek közül pedig előkelők, a zágrábi püspök, a horvát bán, aztán zsoldosok, szolgálok, konyhalányok, egyszerűval mindenféle népség. Az eviláginak és a szellemviláginak ebben a kavargásában az egyetlen biztos a bizonytalanság. Van valami a levegőben: itt történnie kell valaminek. És valóban: aminek meg kell történnie, az ezúttal is megtörténik. Nem parancssal, üzenettel, közvetítők útján, hanem a maga valóságában megjelenik maga a király. Hunyadi Mátyás. Álrúhában /ami tőle nem meglepő/, pásztorként, a zsoldosokkal együtt érkezik. Így talán még jobban, olyan szakadékosnak hat az egész történés, mintha folyamatos zuhanások, felgyűrődések alkotta

terepen kerülgetnék egymást, haladnának az események. Bizakodás, lemondás, megalkuvás, óvatosság, helyezkedés, létfenntartáskényszer, körültekintés, irónia, aggodás lejtőin botladozik isteni és emberi – nehéz egyensúlyosan –, miközben és egészében az önleépítés/lefokozódás példáit tanúsítják – de hát ki tudhatja, kivel, hova miért? A zágrábi püspök és a horvát bán például amilyen ijedtek, olyan lojálisak. Egyetlen törekvésük birtokaikat s hatalmukat megtartani. A zsoldosok, Castor és Pollux egy nagy, koporsó formájú dögnehéz ládát cipelnek hegyen-völgyön át. Most érkeztek ide. Kiderül – horribile dictu! – Janusnak a király által küldött könyvei vannak benne. Valami Homérosz írta azt, amit/akit csirkére cserélnek – de hát jól kéne lakni végre!. Nevetséges, megalázó könyörgés a büntetésük, és az, hogy egyiküknek meg kell halnia – a másik életben maradhat. Küzdj az életedért! Vannak itt dörrsöltebbek is. A szolgák közül sokan tudják mi a dörgés. Így lehet esély a nagyobb kellemetlenségek elkerülésére. Persze figyelni kell, mindig figyelni, kiszimatolni, s amikor kell lelépni és leléptetni, s akkor haladéktalanul.

A Medvevárba váratlanul érkező király inkognitója egy-kettőre lelepleződik. A püspökkel való szemtől szembe találkozás elkerülhetetlen. Bár a püspök már jelezte a Múzsának, hogy Mátyás az üldözésére küldött különítményt éppen ellenkező irányba, északra küldte, s ez több, mint jó jel, most mégis általános meglepetést kelt, hogy a király hamarosan kijelenti: megbocsát alattvalójának, visszafogadja környezetébe, szolgálatába – és bizalmába. És nem mellékesen az is biztató, hogy megbocsátó kegyességét mások irányában is gyakorolta / kivételek mindig vannak, mint azt például Vitéz János esete is bizonyítja/.

Megnyugtatónak látszik továbbá, hogy Mátyás becsüli /mindig is becsülte/ Janust, elismeri, nagyra tartja őt. Ez viszont is igaz: Janus a Múzsával vitatkozva kijelenti, hogy Mátyás nagy uralkodó és nem hülye. Egyszerűen egyre inkább láthatóvá válik, hogy egy tragédia /rossz vég/, és egy komédia /jó vég/ kellős közepén vagyunk, amikor is ez a két minőség, ahogy az egy személyben megjelent kilenc Múzsza, egyre inkább szételemezhetetlen egységben ölt testet, vagy nincs, vagy van vagy-vagy. Egy /rövid/ ideig úgy tűnik fel, hogy a szándékok működőképesek, egészen addig, míg ki nem derül, hogy Mátyás ha nem is akármilyen könyvek őrévé, a Corvinákról van szó ti., de mégis csak könyvtárossá akarja tenni Janust, akinek így minden más – pl. diplomáciai, közéleti – szerepéről, tevékenységéről le kell mondania. Pedig mint Guarino tanítványának a mesterhez hasonlóan, aki annak idején görög mesterektől évekig tanulta ezt Bizáncban, a tett elengedhetetlenül fontos. A tett és a műveltség. A szó és a tett. Az elmélet és a gyakorlat. Együtt. Ez lenne a teljes élet, aminek az igényét nincs mód földadni. Lehetetlen. „Még bármit léphetek” – ebben állt a bizakodás, a kijózanító felismerés pedig villámként csap be: a királyi kegy kalitkába zárna!. Igaz: aranykalitkába. Ahogy a Múzsza mondta volt, amikor még a királyi megbocsátás bejelentése után, de az új tisztségről még nem tudva figyelmeztetni volt kénytelen pártfogoltját. Arról, hogy a kettő együtt nem megy, „egy fenékkal két lovat” /nem új/ nem lehet megülni. A püspök viszont meg van győződve, hogy a Múzsának nem lehetnek feltételei, tűzön-vízen mellette kell maradnia. Azért, mert az eszmény Árkádia eszménye, a cél pedig Árkádia Pannon földre hozatala. Kisebb tétnek se értelme, se hite, értéke sem, még ha minden hidegek, barbárság, egyedüllét – vagy éppen egy, a békét háborúval fölcserélő király, vagy bármi ellenében is kell – kell!- megvalósulnia.

Dehogy arról van szó itt, hogy a püspök vétséget követne el, akarna elkövetni a Múzsát, az ő Múzsáját ellen! Hanem arról, hogy az adott terepviszonyok van, amit lehetővé tesznek, és van, amit nem. Amit nem, azt minden jel szerint eleve nem. Aki ezt nem látja, az bizony masszív kátyú/k/ba kerül, mely/ek/be aztán derekasan bele is ragad. Szellem és hatalom, morál és élet, szolgálát és teljes szabadság /aranykor? de hát akkor minek lenne szükség költészetre! / lehet, nem feltétlenül idegenek egymás számára, de úgy látszik, mások az irányok, melyek egy ponton jócskán eltérnek. Mások a mozgatóerők melyek eltérőek. A dalnok és a kalandor, Múzsza és Mercurius kizárják egymást. Ahogy ezt az egyre aktívabb isteni hírnök, lélekvezető ki is jelenti. Azt mondja Mercurius, hogy: „Egy bonyolult parti kellős közepén nem fogják megsérteni az uralkodót egy szélnek eresztett poéta miatt.” És amikor az aggódó Múzsza Itália felé parancsolná, lökné a naiv Janust, még nagyobb nyomatékkaal nyilvánítja ki, hogy az /végre/ nem lenne túl jó megoldás, mert Firenze, Ferrara, Padova, Milánó ma – a nemzetközi helyzet terén tapasztalható aktualitások szerint – már Mátyásra veti a szemét. Hiába, minden jel szerint mégis csak úgy alakult, hogy a „világformáló praxis erejével szemben” az emberi egzisztencia, eszme, igazság törékeny, gyöngye. Semmi fegyverletétel, de gyöngye. Így van ez, ez a helyzet, a tendencia. Az időben időtlenként érvényesül. Mindegy: kijelentés, de kérdés is lehet. Kit lehet érte /egy személyben/ felelőssé tenni? Hiába, ha egy bonyolult parti kellős közepén...

Akkor mit lehet tenni? Marad Medvevár? Itt /ott/ csak meghalni sikerül? Ezek bizony szomorú dolgok. De azért láthatók, hallhatók mások, vidámabbak is.

Mintha valami karnevál kellős közelébe csöppennénk olykor. Remek szórakozás, ahogy a szent és alantas, a nagyszerű és ostoba, lefokozások, leépítések, minden fajta igyekezet egymásra ágaskodik. Az isten és a szolga, a király és a tolvaj! Ilyeneket mondanak:

„Janus úr a pikszisből kihullott” – így nyilvánítja ki magát Phoebus. Nónának, a cselédlánynak meg az a véleménye, hogy: „Janus úr tökre depis, nem?”, a Múzsáról meg az, hogy „Azért ez a nő egy kemény csaj.” Nona Nona, de Pollux mégiscsak

előkelő sarj, és mégis így szól a könyvesláda kinyitásakor: „ Azt hittem, lepetéztek...Mekkora buziság már.” És milyen viccesek a pásztorlánykák, amikor ezt éneklük: „Örök tavasz/- Helló, szevasz!” De legalább a maguk nyelvén beszélnek, mintha és végre kilépve a hierarchiából. Hiába, mindenki úgy segít magán ahogy tud, s hogy legalább egy kimondásig is, egy röpke nevetésig is megkönnyebbüljön, hogy otthon érezze magát, a saját házában-igazában. A tárgyak, eszközök is megelevenednek. Nagyon oda vannak téve, tudatosan. Kempingszék, kávéfőző, táskarádió...Kényelmesek, kopottak, használhatók, tartósak, igénytelenek, megbízhatóak, szürkék. Egyszer csak megindulnak, és behatolnak – például a múltba. És hitelessé válnak, maradnak. Hiába, a tárgyaknak/tárgyinak is lehetnek metafizikus vonatkozásai. Hol nem fordulhatnának elő? Megjegyzendő, hogy az aktualizálással – ez amilyen gyakran alkalmazott, olyan kockázatos is lehet -, a rendező, Kocsis Gergely, sikeresen használja ki az időjáték és a rétegzettség általi lehetőségeket. A jelen és a múlt dinamikus összefüggései nem feltétlenül egy sarkaiból kiforgatott /új/ világot hivatottak vizionálni, hanem a darab szellemiségéhez igazodva a homályban lévő tartalmak megvilágításában, megértésében segíteni. Így - és azért legérdekesebbek itt és most mégiscsak az emberek.

Mint Mátyás, a király, Ágoston Gáspár által megformálva. Figyel, latolgat, érlel, meggondol, és utána mond ki. Eltökéltége szilárd alapokon nyugszik. Céltudatosságon alapul. Testtartása, tekintete fegyelmezett és természetesnek látszik. Arca áttetsző. Okos, intelligens. Megnyugtató is tud lenni. Uralkodó. Még annak is tudatában van, nyilván a királyi tudat szintjén, mikor nincs igaza. László Virág, azaz a Múza. Persze, hogy szép. És ahogy aggódik! Nem feladata, hanem elrendeltsége van. Reménységéből rezignáció hajt ki. „Szomorú meg tiszta ideg egyszerre.” Vonzó, álomszerű és tárgyilagos. Megengedő, de tudja a határokat. Sok mindenre kénytelen emlékezni, még a jövőre is. Czéh Dániel - Janus. Számára mindig a teljes létezés a tét. Például akkor is, amikor, mint az egyik szemtanú mondja, egyszer, a télies locspocsban megállt parancsolt, és hosszan bámult egy virágzó mandulafát. Miatta fázott meg mindenki. Felszín és mély – nála nem így épül fel a világ. A látszat itt nemigen találja a helyét. Vagy nem ott és nem akkor. Igazságérzete és indulatainak izzása innen ered. Nehéz belelátni/belátni. Phoebus, a napisten Tóth András Ernő. Széles kedvű, nagy hangú, gúnyoros. Cinizmust is megengedhet magának, néha jókorát is. Sokat tud, mindent. Ő láttat, és sokat látott. Senki sem mert a marháihoz nyúlni, csak a halandók. Ahogy

biciklijére ugrik, elhatároz, mozog, nekilendül, az ellenállhatatlan és imponáló. Janus is megadja magát és mögé ül. Nagyon messzire indulnak. Thuz Osvát zágrábi püspök, tehát Inhof László, és a horvát bán, Inhof Kornél. Az okoskodó megalkuvás eseténül helyezkedő hív szolgái. Bohóc-öltözékük alig /vagy nagyon/ tűnik föl, mert „belülről” jön. Fontoskodó, forgolódó bizonygatásuk ha kell, a kellő irányban, mindjárt erőszakká/meghunyaszkodássá alakul. Dadogásszerű beszédük, mozgásuk bábszerű, mert valami önműködő, belső báb mozgatja őket. Mercurius, az isteni hírnök, lélekvezető Kuti Gergely. Egyre határozottabb. Az irányítás egyre inkább az ő kezébe kerül. Tudja, hogy az istenek mit akarnak, és végre is hajtja akaratukat. A praxis istene, tehát megengedő is, pontosan a hatalom szabta, aktualitások által kijelölt határokig. Na, talán keveset még túl is. És a szolgák, Castor zsoldos: Zakariás Máté, és Pollux zsoldos: Szabó Márk József. „Haszonelvűek”, elfogadók, provokatívak, a pillanatnak alárendeltek – meg éhesek vagy/és okosak, jó ösztönűek, mint Decima szakácsnő – Pásztó Renáta ill. Nona cselédlány - Vlasits Barbara. Az előbbi kissé kérgesedve, utóbbi még nem, de ösztönei alakíthatók. Rozs Tamás zenéje pedig jól szolgálja az istenek és az emberek játszmáinak kibontakozását.

A végén tehát a király akarata érvényesül. A püspök eltávozik a napistennel, és nem lesz a Corvinák őrévé. Vagy-vagy., .más választás nincs? Ennek vagy annak abszolút igazságot adni? Vagy megalkudni? Esetleg Szilénosz tanítását elfogadni, hogy ti. legjobb meg sem születni, és ha már megtörtént, akkor mihamarabb meghalni? Azért mindezt további, alapos megfontolás tárgyává kell kéretik tenni a játszma minden résztvevőjének. Mindenesetre sok igazság van abban, hogy „a külső világ a tökéletlenség törvényének van alávetve”, illetőleg, hogy „A külső világban minden azé, aki éppen birtokolja, a világ a közömbösség törvényének hódol, és akié a gyűrű, annak engedelmeskedik a gyűrű szelleme. Itt, ” Bonyolult parti kellős közepén” Mátyás nagy király. Mindenesetre menti a helyzetet, hogy Janus úr, a püspök, az istenek akaratából csillagga változott. Nézik, nézik, Decima és Nona, ahogy az égen, fönnyen hogy ragyog, és a többiek is nézik, sokáig, és majd még sokszor.

Tóth Károly

Medvevár avagy tragikomédia a pannóniai Janus püspök végső futásáról és elragadtatásáról.

Janus Pannonius költő és kegyvesztett főpap: Czéh Dániel. – Múza, a művészetek és tudományok istennője, 9 in 1 László Virág – Mercurius, isteni hírnök és lélekvezető: Kuti

Gergely – Hunyadi Mátyás, magyar király, eleinte pásztor képében: Ágoston Gáspár – Nona, cselédlány: Vlasits Barbara – Decima, szakácsnő: Pásztó Renáta – Castor, zsoldos: Zakariás Máté – Pollux, zsoldos: Szabó Márk József – Phoebus, napisten: Tóth András Ernő – Thuz Osvát, zágrábi püspök: Inhof László – Thuz János, horvát bán: Inhof Kornél

Rendező: Kocsis Gergely – Rendezőasszisztens: Hetesi Júlia – Látvány: Kuti Letícia – Zene. Rozs Tamás – Műszak/ technika: Tolnay Donát, Fehér Zsombor

„Egy bonyolult parti kellős közepén...”

Pécsi Tudományegyetem webhelyen lett közzétéve (<https://jesz.pte.hu>)

Forrás webcím: https://jesz.pte.hu/egy_bonyolult_parti_kellos_kozepen

Hivatkozások

[1] https://jesz.pte.hu/sites/jesz.pte.hu/files/styles/large/public/dsc_5406.jpg?itok=cNiAsz9W